

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Barbory Hřídellové „**Učitelé příbramských základních škol v období tzv. normalizace a transformace**“.

Předložená diplomová práce si klade za cíl popsat profesní život učitelek a učitelů příbramského regionu v období tzv. normalizace. Diplomantka se rozhodla sledovat vybrané proměny, ke kterým v profesi došlo po roce 1989. Důležitým výzkumným tématem se stala kultura a prostředí základních škol, dále pak samotný vzdělávací proces v období tzv. normalizace, kde byla vychována generace, která se později uplatňovala v polistopadové éře, v období transformace, kdy jako důležitá složka společnosti pomáhala s obnovou demokracie po roce 1989, včetně zavádění tržních mechanismů.

Téma diplomové práce mě zaujalo nejen z pohledu historika soudobých dějin, ale rovněž proto, že jsem v letech 1987–1991 působil jako učitel na jedné pražské základní škole. Diplomantka sama se nedávno stala praktikující pedagožkou na jedné z příbramských škol, což se v práci kladně projevilo – znalost prostředí, kontaktování narátorů.

Diplomová práce vychází z dnes již klasických pojednání od D. Moree a J. Zounka, shodou okolností jsem s oběma autory jejich práce diskutoval a v druhém případě knihu i monografii lektoroval. Mohu tedy srovnávat a diplomová práce B. Hřídellové se oběma monografiím obsahově zcela vyrovnává. Což je u kvalifikační práce úctyhodné. U D. Moree jsem měl při čtení prvních nástřelů její knihy silný pocit, že podléhá černobílému vidění světa a zaměřuje se jen na ideologii či politické otázky, které oblast školství před rokem 1989 samozřejmě ovlivňovaly. Tento pohled se B. Hřídellové víceméně vyhnul i když politické interpretace převládají nad výkladovými pasážemi mapující každodenní život učitelů a učitelek, to ale nebylo hlavním zadáním autorky. Jen upozorňuji, že se obě oblasti prolínají více, než se může na první pohled zdát.

Rád bych vyzdvihнул úvodní téměř 30stránkovou metodologickou pasáž. Jedná se o výborně nastíněná přípravu výzkumu. Podle mého soudu by tak nějak měla vypadat metodologie každé diplomové práce. Autorka v úvodní části kriticky rozebírá všechny relevantní prameny, od archivních dokumentů přes dobové kroniky a možnost, resp., nemožnost se k některým z nich dostat. Velmi přehledně je popsáno možné využití dobové literatury a dobových periodik. Inspirace současné odborné literatury byla zmíněna výše.

Metoda orální historie, která je v diplomové práci B. Hřídellové využita primárně je popsána velmi přehledně, včetně interpretativních zamyšlení. Velmi dobře je přiblížen i samotný výzkum, od kontaktování narátorů až po odstoupení jedné z narátorek již v poslední etapě psaní vlastní kvalifikační práce. Diplomantka realizovala 9 rozhovorů což je spolu s prostudovanou literaturou a archivními prameny solidní základ pro napsání kvalifikační práce. Pokud se B. Hřídellová věnovala otázce etiky v teoretické části orální historie, nutno konstatovat, že etiku do puntíku praktikovala i ve svém výzkumu, i když to zřejmě velmi „bolelo“ (ztráta narátorky 14 dní před odevzdáním práce). Za tento postup bych diplomantku velmi pochválil.

Zaujala mě i část DP, kde se autorka věnuje vlastní sebereflexi, resp. pozicionalitě, insiderství v daném výzkumu.

Další části práce se věnují historickému kontextu, kde autorka logicky vychází od obecného ke konkrétnějšímu, tedy vychází z poměrů v českém školství ve sledovaném období až se dostává k pohledu na Příbramsko.

Vlastní analýza a interpretace, která mohla být v některých pasážích hlubší a možná i odvážnější se nachází na stránkách 52-94. S většinou textu a analýz diplomatky se ztotožňuji nejen jako historik soudobých dějin, ale rovněž jako pamětník.

Ztotožňuji se i s předloženým hodnocením učitelů a učitelek, kteří museli v mnoha případech nacházet vlastní cesty zprostředkovatelů ideologie marxismu leninismu mezi své žáky a zároveň volit vlastní cestu při výkladu či naplňování tzv. výchovných cílů a především vlastního vzdělávání. Možná by bylo bývalo dobré více „zabrousit“ do praxe různých dobových nařízení v zapojení vzdělávacích a výchovných cílů do jednotlivých hodin. Nešlo jen o vlastní přípravu, ale například o mechanické zapisování obou cílů například do třídnic, výkazů atp. Rozhodně jsem nebyl sám „lajdák“, který tyto cíle dopisoval třeba až za měsíc, či měsíc a půl, když na nedostatky přišla zástupkyně či ředitel školy. Chci tím říci, že pro většinu učitelů šlo o zcela formalizovanou záležitost (do řádku se vešlo cca 10 slov).

V diplomové práci je velmi dobře popsáno mnoho dilemat, jímž byli učitelé ve své praxi vystaveni. Skrytá i otevřená ideologie a ovlivňování mladé generace v duchu tehdejšího marxismu leninismu. Nástěnky, různé rudé koutky, propojení školy s pionýrskou organizací, organizování spartakiád atd. bylo skutečně téměř každodenní součástí učitelské praxe vyučujících. Tuto skutečnost si mnoho z nich uvědomovalo až po roce 1989, dříve ji pokládali jako jistý stereotyp, jako věc „normální“ který je potřeba splnit, mnohdy o ní ani zvlášť nepřemýšleli. Konec konců pedagogické fakulty k této činnosti své posluchače připravovaly.

Feminizace škol, „máslo na hlavě“ mnohých, malá sebedůvěra, velmi dobře autorkou popsána, je pak jedním z důvodů, proč nejsou mnozí ochotni se o své předlistopadové minulosti otevřeně vyjadřovat. O to více je zajímavý autorkou popsán přerod po roce 1989. Souhlasím rovněž s autorkou, že většina učitelů své povolání milovala a miluje, což se kladně projevilo i před rokem 1989 právě v sepisování posudků žáků, které se staly důležitou součástí přijetí na střední školy či atraktivní učební obory.

Možná by si zasloužilo věnovat větší pozornost období předávání „moci“ na některých základních kolách, někde šlo, jak autorka popisuje o bouřlivé období, jinde o docela poklidné vyjednávání například místních občanských fór s bývalým vedením. Mnohdy záleželo na tom, zda byl ředitel/ředitelka odborník, manažér anebo jen vykonavatel politických zadání, oba typy se v českém školství hojně vyskytovaly a mnozí byli někde „mezi“.
Pěkně byl v práci analyzován fenomén „proletářů mezi inteligencí“.

Dynamická doba pak umožnila autorce hodnotit nové fenomény, které školství ovlivňují – inkluze, resp. poslední rok a půl ovlivňují celou společnost – covid.

Ke konci práce autorka několikrát opakuje již dříve řečené, politizace školství, ideologie marxismu leninismu atp. Stačilo vše zmínit jen jednou a pak třeba v závěru, redundance je v poslední pasáži zbytečná a spíše ukazuje, že práce nakonec finišovala nakvap, možná to bylo způsobeno i tím, že v poslední části odstoupila narátorka, jejíž výpovědi byly již do práce zapracovány.

Diplomová práce je napsána velmi kvalitně a může se bez ostychu srovnávat se svými vzory. Je logicky členěná a promyšlená. Na některých místech by si zasloužila jen o něco hlubší interpretaci. Je psaná i pěkným jazykem, bohužel se ale autorka nevyhnula některým pravopisným chybám.

Při obhajobě bych se rád vrátil ke složitosti kontaktování narátorů, a odmítnutí narátorky doslova v poslední chvíli. Jak tyto složitosti psaní DP ovlivnilo?
Dále pak možná ještě více připomenout covidovou situaci a osobní vypořádávání se učitelů s tímto stále trvajícím fenoménem (on-line výuka vs tradiční setkávání se ve škole).

Kvalifikační práce B. Hřidelové se mi četla velmi dobře a dala mi vzpomenout mnoha situacím, které jsem musel jako pedagog sám řešit.

Diplomovou práci hodnotím známkou 1-2, závisí na vlastní obhajobě autorky.

Barboře Hřidelové přeji vše dobré jak v osobním, tak v profesním životě, jakožto i ve zvažovaném navazujícím či rozšiřujícím studiu.

V Praze, 31. 8. 2021

prof. PaedDr., Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D.